

Ok yay Grek-Roma mitolojisinde aşk tanrısı Eros'un âlâmeti iken Türk edebiyatında sevgilinin kirpikleri ve bakışları oka, ayrılığının acısı ok yarasına ve kaşları genellikle yaya benzetilir. Ok atmanın âdâbı, menziller ve okçulara dair bilgi veren eserler genel olarak "kavsnâme" adıyla anılır (bk. KAVSNÂME).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, IV, 259; *Müsned*, IV, 144, 146, 148, 154, 156; Buhârî, "Cihâd", 7, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 48, "Enbiyâ", 12, "Menâkıb", 4; Müslim, "İmâre", 168; İbn Mâce, "Cihâd", 19; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 24; Tirmizî, "Tefsîr", 9, "Cihâd", 11; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 489; II, 29, 40, 41, 47; III, 141-142; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecid es-Selefi), Beyrut 1406/1986, X, 173; a.m.f., *er-Rauzü'd-d-dânî ile'l-Mu'cemü'l-şâgîr* (nşr. M. Şekûr Mahmûd el-Hâc Emîrî), Beyrut 1405/1985, II, 271; *Süleyman b. Ahmed et-Taberânî ve "Fadlu'r-Remy ve Ta'limih" Adlı Cüz'ü* (haz. Müjdat Uluçam, yüksek lisans tez, 1990), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Metin, 3 vd., 21, 22, 29-30; Ahmed b. Süleyman el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1355, X, 13, 14, 15; Herodotos, *Târih* (trc. Perihan Kuturman), İstanbul 1973, s. 54, 118, 293, 294; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fürâsiyye* (nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan b. Selmân), Hâil 1417/1996, s. 91, 116, 117, 118, 125 vd., 136 vd., 185 vd., 318, 319, 354 vd., 358 vd., 383 vd., 430 vd., 433, 435, 440, 441 vd., 448 vd., 451, 454 vd., 472, 477; *Delem Korkudun Kitabı* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 2000, s. 1, 18, 29, 50, 91, 121, CCCLIX-CCCLXII; *Kitâb fi İlmî'n-nüşşâb* (nşr. ve trc. Kurtuluş Öztöççü), İstanbul 2002, s. 205, 206, 207, 212 vd., 217 vd.; Eviya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), I, 276, 277; L. F. Marsigli, *L'état militaire de l'Empire ottoman*, Graz 1972, II, 10, 35, lv., XXI; Şeyh Gâlib, *Dîvan*, Bulak 1252, s. 110; İbn Erenboğa ez-Zerdkâş, *Kitâbü'l-Esliha*, Frankfurt 1424/2004, s. 107-108; Mustafa Kânî b. Muhammed, *Telhîsu resâilî'r-rümâ*, İstanbul 1263, s. 4 vd., 19, 29, 34 vd., 50, 72 vd., 82, 92 vd., 114 vd., 128 vd., 176, 177 vd., 186, 187, 188, 197; Cevad Paşa, *Târih-i Askerî-i Osmânî*, İstanbul 1297, s. 130 vd.; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Okçuları*, I, 218, 219, 332, 333; II, 3, 4, 13-14, 178; a.m.f., *Merkez-Bahriye*, s. 513; G. Jobs, *Dictionary of Mythology Folklore and Symbols*, New York 1962, I, 129, 130; J. D. Latham - W. F. Paterson, *Saracen Archery*, London 1970, s. 6, 7, 10, 18, 19, 24, 34 vd., 41-42, 71, 80, 81, 82, 83, 96-97, 104, 107, 130 vd.; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), II, 85; Âtîf Kahraman, *Osmanlı Devletinde Spor*, Ankara 1995, s. 233 vd., 409 vd., 411, 414, 419 vd.; Bahaeddin Ögel, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara 1998, s. 97, 103-104, 160; Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, Ankara 1999, s. 9 vd., 29, 36 vd., 55 vd., 99, 109 vd., 246 vd., 268 vd., 284, 286, 288 vd.; Osman Turan, "Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", *TTK Belleten*, IX/35 (1945), s. 306 vd.; W. E. Kaegi, "Anadolü'nün Türkler Tarafından Fetihine Okçuluğun Katkısı", *TİD*, XVI (2001), s. 239-253; A. Boudot-Lamotte, "Kaws", *EI²* (İng.), IV, 795 vd.; C. Schoy, "al-Sahm", a.e., VIII, 842-843; Orhan F. Köprülü, "Bayrak", *DA*, V, 249.

NEBİ BOZKURT

OKÇULAR TEKKESİ

Okçulardan meydana gelen bir ocaq niteliğinde olup Kemankeş Tekkesi adıyla da bilinen yapı (bk. OKMEYDANI).

OKÇUZÂDE MEHMED ŞÂHÎ

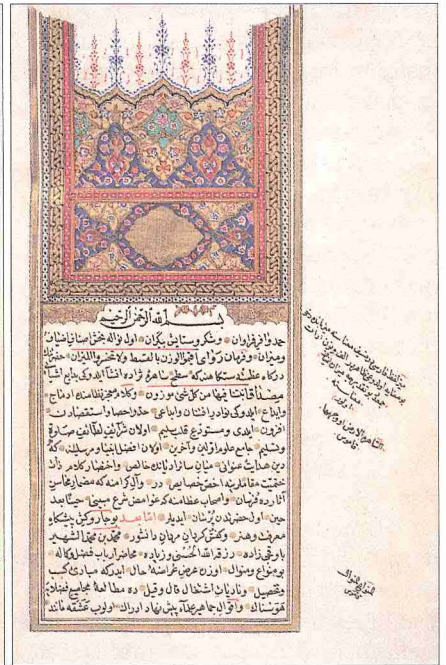
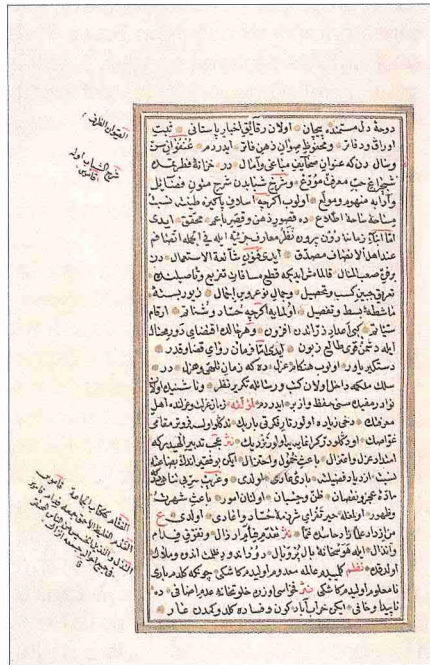
(ö. 1039/1630)

Osmanlı münşîi ve devlet adamı.

970'te (1562-63) İstanbul'da doğdu. Reîsülküttâblık ve başdefterdarlık gibi önemli görevlerde bulunduktan sonra Kıbrıs ve Halep beylerbeyi olan Okçuzâde Mehmed Paşa'nın oğludur. Medrese eğitimini tamamlamasının ardından 988'de (1580) Şeyhülislâm Mâlûlzâde Mehmed Efendi'den mülâzemet aldı. Aynı yıl Divân-ı Hümayun kâtipliğine geçerek resmî görevine başladı (6 Ramazan 988 / 15 Ekim 1580). Ayrıca kendisine zeâmet verildi ve müteferrika grubu içinde yer aldı. 1004'te (1596) sadrazamlığa getirilen Damad İbrâhim Paşa'nın baştezkiyecisi oldu. İbrâhim Paşa'nın 1010'da (1601) vefatına kadar onun himayesinde kaldı. Selânikî'ye göre 1005

Rebiülevvelinde (Kasım 1596) reîsülküttâblığa getirildiyse de bir ay sonra azledildi; ancak ardından tekrar aynı göreve getirildi (Aralık 1596). 1006 Safer ayı başlarında (Eylül 1597) defter emini oldu. İki ay sonra azledildi ve sefere katılan kâtipler arasına dahil edildi. Bir ara İstanbul'a geldiği için takibata uğradı (Selânikî, II, 719, 739). 28 Şevval 1007'de (24 Mayıs 1599) nişancılığa tayin edildi ve sefere gitmekle görevlendirildi. Bu durum, daima padişahın yanında bulunması gereken görevlilerin başında nişancıların gelmesi dolayısıyla Selânikî tarafından eleştirilir (*Târih*, II, 808). 1008 Şâbanında (Şubat 1600) nişancılıktan alınan Okçuzâde 20 Ramazan'da (4 Nisan 1600) yeniden aynı göreve getirildi. Nişancılığı dört ay kadar sürdürdü. Bir müddet kendisine herhangi bir görev verilmedi. 1013 Şâbanında (Ocak 1605) Mısır defterdarı olarak Kahire'ye gitti. Görevden alınca Mısır'da sâlyâneli sancak beyliklerinden biri kendisine verildi. 1016 Zilhiccesinde (Mart-Nisan 1608) Mısır'da sâlyâneli beylikler kaldırdığı için 1017'de (1608) İstanbul'a döndü. Uzun süre önemli bir görevde bulunmadı. 1029'da (1620) defter eminliği, ardından II. Osman'ın Lehistan seferi sırasında 4 Cemâziyelâhir 1030'da (26 Nisan 1621) yeniden nişancılığa geti-

Okçuzâde Mehmed Şâhî'nin *en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erbaîn* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 75/2)

rildi, üç ay sonra da azledildi. Son olarak I. Mustafa'nın saltanatı zamanında (1622-1623) bir yıl daha nişancılık görevini üstlendi. Bu görevi yakın arkadaşı olan Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi vasiyasıyla elde etmiş olmalıdır. Okçuzâde vefatına kadar mâzûliyet hayatı yaşadı. Uzun mâzûliyet yıllarının Hoca Sâdeddin Efendi'nin oğullarının şeyhülislâmlık makamında bulunduğu dönemlere rastlaması bu aileyle rekabet içinde olan karşı gruba men-subiyetine dayandırılır. Okçuzâde Mehmed döneminin önde gelen münşilerinden biriydi ve Atâî'ye göre Tâcîzâde Ca'fer Çelebi'den sonra en tanınmıştı. İlk şiirlerinde "Zeynî" mahlasını kullanmış, ardından bunun yaygın bir mahlas olmasından dolayı "Şâhî" mahlasını seçmiştir. Esas şöhretini münşi olarak kazanan Okçuzâde'nin mektuplarının çoğu Şeyhülislâm Yahyâ Efendi için 1630 civarında derlenen *Münşeât Mecmuası* içerisinde yer almaktadır.

Eserleri. 1. *Münşeâtü'l-inşâ*. 1038 (1629) yılı civarında yazılan eser on ikisi resmî olmak üzere yaklaşık seksen mektuptan oluşmaktadır. Resmî yazışmalar İran Şahı Abbas'a gönderilen I. Mustafa ve IV. Murad'ın cülûslarına dair mektuplardır. Kitabın müellif nüshası olduğu tahmin edilen 1039 (1629-30) tarihli nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 3105). Eserin önemli özelliklerinden biri de Okçuzâde ile ilgili otobiyografik bilgi içermesinin yanı sıra müellifin dönemin uygulamalarıyla ilgili görüşlerine yer vermesi ve Hasancanzâdeler diye de anılan Hocazâde ailesinin siyasî işlere karışmasını eleştirmesidir. 2. *Ahsenü'l-hadîs*. Ağır bir dille yazılmış olan eser manzum tasavvufî şerhler ve hikâyelerle zenginleştirilmiş kırk hadis tercümesidir. Birçok yazması bulunan eser basılmış olup (İstanbul 1313), ayrıca manzum kısmı kırk âyet tercümesiyle birlikte *en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erbaîn ve ahsenü'l-hadîs fi'l-ehâdîsi'l-erbaîn* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul, ts.). 3. *en-Nazmü'l-mübîn fi âyâtî'l-erbaîn*. Bu eserde âyetlerin tercümesi manzum, şerhleri mensur olarak verilmiştir (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 75/2). 4. *Tuhfetü's-salât*. Hüseyin Vâiz-i Kâşîff'nin aynı adlı eserinin 1021 (1612) yılında tamamlanmış çevirisidir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 97). Bunların dışında bazı kanunnâme mecmualarında Okçuzâde tarafından tamamlandığını belirten notlar vardır (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 96, 100). Bazı kanunnâmeler doğrudan ona atfedilir. Şâhî

mahlasıyla yazdığı şiirlerine bazı tezkirelerde rastlanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Okçuzâde Mehmed Şâhî, *Münşeâtü'l-inşâ*, İÜ Ktp., TY, nr. 3105, vr. 1^a-8^b; Selânikî, *Târih* (İpsirli), II, 650, 655, 705, 719, 739, 808, 848, 856; Kinalızâde, *Tezkire*, I, 514-515; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, II, 730-731; Riyâzî, *Riyâzü's-suarâ*, TSMK, Hazine, nr. 1276, vr. 53^a-b; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 127-128; *Sefinetü'r-rüesâ*, s. 23-25; *Sicill-i Osmânî*, IV, 153; *Osmanlı Müellifleri*, II, 78-79; Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, İstanbul 1954, s. 218-222; C. Woodhead, "Ottoman Inşa and the Art of Letter-Writing: Influences upon the Career of the Nişancı and Prose Stylist Okçuzade (d. 1630)", *OA*, VII-VIII (1988), s. 143-159; a.mlf., "Okçu-zâde", *EP* (İng.), VIII, 164; Ahmet Sevgi, "Okçu-zâde'nin Manzum Kırk Ayet Tercümesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, Konya 1994, s. 145-155; Âlim Yıldız, "Okçuzâde Mehmed Şâhî ve Manzum Kırk Hadis Tercümesi: Ahsenü'l-Hadîs", *DCİFD*, sy. 7 (2003), s. 91-124.

CHRISTINE WOODHEAD

OKDAY, Ahmed Tevfik

(bk. AHMED TEVFIK PAŞA).

OKIÇ, Muhammed Tayyib (1902-1977)

Bosna-Hersekli âlim.

1 Aralık 1902'de Bosna'nın Tuzla sancağı Graçanitsa kasabasında doğdu. Babası, İstanbul medreselerinde tahsil görmüş Bosna-Hersek reisülulemâ muavini Yayçalı (Yaytse) Mehmed Tevfik Efendi, annesi Hasibe Hanım'dır. Okıç sekiz yaşına kadar Graçanitsa'da kaldı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgaliyle başlayan on yıllık direnişin sonunda müslümanlar din ve vakıf işlerinde muhtariyet elde edince Kaptan Medresesi müderrisi ve müdürü olan babası Meşihat-i İslâmiyye üyeliği ve reisülulemâ muavinliği göreviyle Saraybosna'ya tayin edildi. Muhammed Tayyib Saraybosna'da başladığı ilk eğitiminden sonra modern bir ilâhiyat fakültesi olan Okruzna Medresesi'nden (1920) ve İslâm Hukuku ve İlâhiyat Mektebi'nden (1925) mezun oldu. Zagreb Üniversitesi'nde Latin dili ve edebiyatı imtihanlarını vererek oradan da diploma aldı (1926). Ardından aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi'nde başladığı öğrenimini Belgrad Hukuk Fakültesi'nde tamamladı (1930). Kısa bir süre Saraybosna Erkek Lisesi'nde, iki yıl da Şer'î Lise'de öğretmenlik yaptı. 1927'den itibaren dört yıl süreyle Paris'te öğrenimini sürdürerek Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden lisans (1929),

Şark Dilleri Okulu'ndan Arap, Türk (1928) ve Fars dili ve edebiyatı (1930) diplomaları aldı; Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde "Hasan Kâfi de Bosnie, sa vie et ses oeuvres, avec la traduction de son ouvrage Nizâmu'l-Ulemâ" adlı doktora tezini tamamladı (1931). Ancak talebelerinden Mehmet S. Hatiboğlu'nun bildirdiğine göre bu sırada babasının âniden rahatsızlanması üzerine Saraybosna'ya dönmek zorunda kaldı ve tezini yayımlayamadığı için doktor unvanını kullanamadı. Paris'te tezinin bulunduğu bina II. Dünya Savaşı yıllarında zarar gördüğü için tezine bir daha ulaşılamadı. Okıç, bir süre Tunus Zeytüne Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ihtisas yaptı. Belgrad Üniversitesi'nde kazandığı öğretim üyeliği yerlilik imtihanının ardından kendisine şarkiyat, Yugoslav tarihi, Sırp-Hırvat dili ve edebiyatı tarihi alanlarında profesörlük unvanı verildi (1939) ve bu üniversitede hocalık yaptı. Okıç'ın Saraybosna'daki hocaları arasında Seyfullah Efendi (Proho), Abdullah Aynî Buşatlıç, Muhammed Emin Dizdar; Paris'teki hocaları arasında Maurice Gaudefroy-Demombynes, William Marchais, Louis Massignon, Vladimir Minorsky, Mirza Muhammed Han Kazvîni, Henri Massé; Tunus'taki hocaları arasında da Muhammed Tâhir İbn Âşûr, Muâviye et-Temîmî, Muhammed el-Arabî el-Kebâdî ve Mustafa Zemerlî'nin adları zikredilebilir. Okıç Alman Türkologu Gotthard Jaeschke ile yakın dostluk kurmuş, ölümüne kadar kendisiyle yazışmaları devam etmiştir. Asistanlarından Talat Koçyigit, İsmail Cerrahoğlu, Mehmet S. Hatiboğlu ve Süleyman Ateş ile Abdülkadir Şener ve M. Esad Coşan kendisinden en çok faydalanan talebelerinden bazılarıdır.

Hukuk ve edebiyat alanındaki ihtisası dışında hadis, tefsir ve İslâm tarihi dersleri veren Okıç, Boşnakça ve diğer Slav dilleri yanında Latince, Lehçe ve Çekçe, Arapça, Türkçe, Fransızca, Almanca ve okuyup anlayacak düzeyde İngilizce, İtalyanca ve Farsça bilirdi. 1934-1941 yılları arasında Üsküp'teki Kral I. Aleksandr Büyük Medresesi'nde hadis ve tefsir okuttu. II. Dünya Savaşı esnasında (1941) Üsküp'ten Saraybosna'ya gitti. Bir buçuk yıla yakın bir süre Türkiye'nin Belgrad elçiliğinde sekreterlik ve mütercimlik yaptı. Türkiye'nin Hitler Almanyası'na savaş ilân etmesi üzerine (1945) diğer elçilik çalışanlarıyla birlikte sekiz ay süreyle Almanya'da esir olarak kaldı. 10 Nisan 1945 tarihinde Almanya'dan Türkiye'ye geçti. Beş yıl boyunca